

Noored kirjanikud õigele ideoloogilisele rajale.

Eesti Nõukogude Kirjanike Liidu noorte autorite koondise tegevus aastatel 1949–1952

Maarja Leedjärv*

Nõukogude okupatsiooni perioodil oli kirjandus riigivõimu kontrolli all. Kehtis tsensuur ja kirjanikel tuli oma töödes viljeleda uut ametlikku kunstilist meetodit, sotsialistlikku realismi.¹ Riigivõimule oli kirjandus oluline vahend ühiskonna ideoloogiliseks mõjutamiseks: kirjanikelt nõuti kindlatel teemadel kirjutamist ja valitseva ideoloogia propageerimist. Seetõttu pöörati suurt tähelepanu ka noorte, oma kirjanikuteed alles alustavate autorite ettevalmistamisele – neist loodeti kasvatada 1943. aastal Nõukogude tagalas asutatud Eesti Nõukogude Kirjanike Liidu (ENKL) ning Eestimaa Kommunistliku (bolševike) Partei (EK(b)P) abiga tublid nõukogude kirjanikud. Vajadust kirjanikkonna suurendamise ja eelkõige uute kirjanike kasvatamise järele rõhutas Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimehe asetäitja kirjandusteadlane Nigol Andresen juba 1945. aastal: „On vaja, et uusi kirjanikke astuks vanade sekka ja nendega koos kujundaksid [nad] uue nõukogude eesti kirjandusliku loomingu.“²

Noored autorid koondati ENKL-i juurde 1947. aastal, kui liidu juures moodustati algajate kirjanike sektsioon. Noortele hakati korraldama loenguid ja arutluskoosolekuid ning vanematel kirjanikel tuli neid nende loomingulistest püüdlustes juhendada. 1949. aastal loodi senise sektsiooni asemele noorte autorite koondis (NAK), mis tegutses oma esimesel tööperioodil 1952. aastani. 1955. aastal NAK-i tegevus taastati ning see tegutses kuni 1990. aastani, kuid koondise hilisem tööperiood jääb käesoleva uurimuse raamidest välja.

Artikli eesmärk on anda ülevaade NAK-i esimesest tööperioodist ning noorte autorite ideoloogilisest ja kirjanduslikust kasvatamisest ENKL-i juures aastatel 1949–1952. Vaatluse all on küsimused, kuidas tööd NAK-is korraldati ning millised olid koondise tegevuse peamised vormid ja eesmärgid. Ühtlasi uuritakse, miks koondise töö loodetud kujul ei õnnestunud ning miks NAK-i tegevus 1952. aastal peatati. Tähelepanu all on eelkõige NAK-i institutsionaalne areng, kõrvale on jäetud noorte autorite loominguga seotud küsimused. Lühidalt on kirjeldatud ka Eesti NSV-s 1940. ja 1950. aastatel valitsenud kirjandusolusid ning NAK-i organiseerimisele eelnenud tööd noorte autoritega ENKL-i juures.

* Maarja Leedjärv (2000), Tartu Ülikooli Eesti ajaloo magistrant, 19. sajandi linnakodaniku muuseumi kurator, maarja.leedjarv@ut.ee

¹ S. Olesk. Kirjandus ja kirjanduselu Eestis okupatsioonide ajal. – Kannatuste aastad 1940–1991. 1. vihik. Tallinn: Valge Raamat, 2008, lk 84.

² N. Andresen. Noored kirjanikud vanade kirjanike kõrvale! – Sirp ja Vasar, 10.02.1945, nr 6, lk 3.

Algajate autorite õpetamist ja ideoloogilist kasvatamist Teisele maailmasõjale järgnenud esimesel aastakümnel on oluline uurida, sest tegemist oli esimese autorite põlvkonnaga, kelle kujunemine kirjanikeks toimus nõukogude ühiskonnas. Neid saatis juba esimesi kirjanduslikke katsetusi tehes nõukogulik ideoloogia ja teostes käsitletava temaatika suunamine.

Eestis on nõukogudeaegset kirjanduselu põhjalikult uurinud kirjandusteadlane Sirje Olesk³ ning ajaloolased Toomas Karjahärm⁴ ja Tõnu Tannberg⁵. Üldkäsitlustes on pööratud mõningast tähelepanu NAK-i tegevusele pärast koondise töö taastamist 1955. aastal,⁶ samas kui NAK-i esimene tegevusperiood aastatel 1949–1952 ei ole ajalookirjanduses seni tähelepanu pälvinud. Käesolev artikkel astubki esimese sammu selle tühimiku täitmiseks.

Artiklis on kasutatud ENKL-i materjale Rahvusarhiivis ja Eesti Kirjandusmuuseumis, sealhulgas liidu juhatuse ja partei algorganisatsiooni koosolekute ning arutluskoosolekute protokolle, aruandeid jt dokumente. Eesti Kirjandusmuuseumi kogudest on kasutatud lisaks ENKL-i ja Oskar Kruusi fondides asuvaid noorte autorite koondist puudutavaid materjale, nende seas NAK-i juhatuse ja žanrirühmade koosolekute protokolle, tööplaanid ja kirjavahetust.

Kirjandusolud Eesti NSV-s 1940. ja 1950. aastatel

Eesti Vabariigis 1922. aastal loodud Eesti Kirjanikkude Liit sai tegutseda kuni Nõukogude okupatsioonini 1940. aastal. Juunipöörde järel asuti ümber korraldama kogu senist Eesti kirjanduselu.⁷ Ellu kutsuti uuele võimule sobivad nõukogulikud organisatsioonid: Eesti NSV Riiklik Kirjastuskeskus ja Eesti NSV Kirjandus- ja Kirjastusajade Peavalitsus (Eesti NSV KKP) ning loodi ENKL-i organiseeriv toimikond (edaspidi: orgtoimikond). Viimase otsusel likvideeriti alates 19. oktoobrist 1940 senine Eesti Kirjanikkude Liit, kuid uue liidu põhikiri jäi esialgu vastu võtmata.⁸ ENKL-i loomist pidurdas 1941. aasta juunis alanud sõjategevus Nõukogude Liidu ja Saksamaa vahel: Saksa vägede lähenedes evakueerus osa eesti kirjanikke Nõukogude Liidu tagalasse, kus orgtoimikond pani 1942. aastal kokku nimekirja evakueerunudest, kes olid kuulunud Eesti Kirjanikkude Liitu. Samal aastal loodi orgtoimikonna asemele kolmeliikmeline orgbüroo, mis pidi korraldama ENKL-i asutamiseks eesti kirjanike konverentsi.⁹

Eesti nõukogude kirjanike I konverents kongressi õigustes toimus 8.–9. oktoobril 1943.

³ S. Olesk. Aegade lugu. Kirjanike Liit Eesti NSV-s. Tallinn: Eesti Kirjanike Liit, 2022; S. Olesk. Tõdede vankruval müüri: artikleid ajast ja luulest. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum, 2002; E. Annus, L. Epner, A. Järv, S. Olesk jt. Eesti kirjanduslugu. Tallinn: Koolibri, 2001; S. Olesk. „Laine põhi“. Kirjandusest ja selle kontekstist Eestis aastatel 1950–1953. – A. Krikmann, S. Olesk (koost). Võim ja kultuur. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum, 2003.

⁴ T. Karjahärm, V. Sirk. Kohanemine ja vastupanu. Eesti haritlaskond 1940–1987. Tallinn: Argo, 2007; T. Karjahärm. Kultuurigenotsiid Eestis: kirjanikud (1940–1953). – Acta Historica Tallinnensia 2006, nr 10, lk 142–177.

⁵ T. Tannberg. „Kuid kirjanike liit pole seni veel kõiki suutnud liita ühiseks pereks“. Lisandusi Eesti Nõukogude Kirjanike Liidu asutamise loole aastatel 1943–1946. – Keel ja Kirjandus 2021, nr 7, lk 571–598; T. Tannberg. Dokumentaalne pilguheit Eesti Nõukogude Kirjanike Liidu tegevusele aastail 1940–1948. – Tuna 2022, nr 1, lk 87–93.

⁶ Vt lisaks: E. Sõgel (peatoim). Eesti kirjanduse ajalugu viies köites. V köide. 1. raamat: Eesti nõukogude kirjandus. Tallinn: Eesti Raamat, 1987; M. Kalda (toim). Eesti kirjanduse ajalugu viies köites. V köide. 2. raamat: Kirjandus Eestis 1950.–1980-ndail aastail. Tallinn: Eesti Raamat, 1991.

⁷ Vt lisaks: S. Olesk. Kirjandus ja kirjanduselu Eestis okupatsioonide ajal; Ö. Elango. Eesti kunstiintelligents pöördelaastal. Tallinn: Eesti Raamat, 1979.

⁸ S. Olesk. Kirjandus ja kirjanduselu Eestis okupatsioonide ajal, lk 89.

⁹ T. Karjahärm. Kultuurigenotsiid Eestis: kirjanikud (1940–1953), lk 154–155.

aastal Moskvas. Konverentsi käigus võeti vastu moodustatava loomeliidu põhikiri ja valiti juhatus, kuhu kuulusid Johannes Vares-Barbarus (esimees), August Jakobson, Jaan Kärner, Oskar Urgart ja Johannes Semper.¹⁰ Sellega oli Eesti Nõukogude Kirjanike Liidule ametlikult alus pandud. 1943. aastal tegutses vastloodud ENKL Nõukogude Liidu tagalas. 1944. aasta sügisel naasid tagalakirjanikud koos Punaarmeeaga Eesti NSV-sse ja Johannes Vares-Barbaruse vahetas ENKL-i esimehe kohal välja August Jakobson.¹¹

Nõukogulikult loomeliiduks kujunes ENKL aga alles pärast Teise maailmasõja lõppu.¹² Eesmärgiks seati koondada tagalast naasnud ja Saksa okupatsiooni ajal Eestis viibinud kirjanikud ühtsesse organisatsiooni, kuid sõja ajal Eestisse jäänud kirjanikele ei antud uue liidu liikmestaatus automaatselt. ENKL-i liikmete lõplik nimekiri kinnitati alles 30. detsembril 1945. aastal toimunud kirjanike üldkoosolekul.¹³ Samal koosolekul valiti ENKL-i uueks esimeheks Johannes Semper, kes pidas seda ametit 1950. aastani. Aastatel 1950–1953 juhtis liitu uuesti August Jakobson.¹⁴

ENKL-ist kujunes üks Eesti NSV kirjanduselu keskseid suunajaid. Iseseisvusperioodil oma loomingut vabalt avaldada saanud kirjanikest pidi nüüdsest saama vahelüli võimu ja lugeja vahel – vahendaja, kes viib nõutud ideoloogilised suunised oma kirjutiste kaudu rahvamassideni.¹⁵ Nõukogude kirjanikele seati ülesandeks levitada kommunistlikku ideoloogiat, tagaplaanile jäi autori loominguline meisterlikkus. Samuti peeti erinevatel võimutasanditel silmas, et loomeinimesed rakendaksid oma loomingus neilt nõutud sotsialistliku realismi meetodit, mis tähendas ENKL-i põhikirja järgi „võltsimatut ajalooliskonkreetset tõelisuse kujutamist selle revolutsioonilises arengus“.¹⁶

Olulised mõjutusvahendid loomeinimeste ideoloogilisel suunamisel olid nii tsensuur kui ka represseerimine. ENKL-i ja teiste loominguliste liitude tegevust kontrollis ja koordineeris sõjajärgsetel aastatel Eesti NSV Kunstide Valitsus.¹⁷ Tsensuuri viis Rahvakomissaride Nõukogu (alates 1946. aastast Ministrite Nõukogu) juhtimise all ellu Eesti NSV Kirjandus- ja Kirjastusasjade Peavalitsus (KKP), mis on ennekõike tuntud venekeelse lühendi Glavlit (vn *Glavnoe upravlenie po delam literatury i izdatel'stv*) järgi. Kuna tsensuuri rakendati kogu toonase kultuurielu kontrollimiseks, sõltus võimuesindajate otsusest, milline looming ja millises mahus nõukogude inimesteni jõudis.¹⁸

Vaadeldaval perioodil toimusid Eesti NSV ühiskonnas ja kultuurielus olulised murrangulised sündmused. Kirjanikkonda mõjutas enim 1950. aasta märtsis peetud EK(b)P Keskkomitee VIII pleenum, mille otsusel tembeldati mitmed kirjanikud „kodanlikeks nationalistideks“ ja heideti ENKL-ist välja.¹⁹ Kirjanike represseerimine jättis sügava jälje toonasesse kirjandusellu ning avaldas mõistagi mõju ka noorte kirjanike tegevusele. Kirjanike liidust välja heidetud autoritest tekkinud tühimikku Eesti NSV kirjandusmaastikul pidid täitma hakkama noored autorid, kelle ideoloogilise ja kirjandusliku kasvatamise eest pandi vastutus ENKL-ile.

¹⁰ S. Olesk. Aegade lugu, lk 31.

¹¹ Samas, lk 39.

¹² T. Tannberg. „Kuid kirjanike liit pole seni veel kõiki suutnud liita ühiseks pereks“, lk 572.

¹³ Samas, lk 574–577.

¹⁴ T. Karjahärm, V. Sirk. Kohanemine ja vastupanu. Eesti haritlaskond 1940–1987, lk 636–639.

¹⁵ T. Kreegipuu. Nõukogude kultuuripoliitika printsiibid ja rakendused Eesti NSV-s aastatel 1944–1954 kirjanduse ja trükiajakirjanduse näitel. Magistritöö. Juhendaja T. Tannberg. Tartu: Tartu Ülikooli ajaloo osakond, 2005, lk 74.

¹⁶ RA, ERA.R-1.15.89, l. 7, ENKL-i põhikiri, 1.01.1946.

¹⁷ A. Raudsepp. Kirjandus ja stalinistlik kultuuripoliitika Eestis. – M. Laak, S. Olesk (koost). Muutuste mehhanismid Eesti kirjanduses ja kirjandusteaduses. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum, 2000, lk 138–139.

¹⁸ K.-O. Veskimägi. Nõukogude unelaadne elu. Tsensuur Eesti NSV-s ja tema peremehed. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda, 1996, lk 9.

¹⁹ S. Olesk. Aegade lugu, lk 79.

Noorte autorite koondise eelkäijad

Sotsialistliku realismi vaimus kasvatatud algajatest autoritest pidid saama rahva meelsuse kujundajad, kes kirjutavad nooruslikke ja värskeid teoseid võimule olulistel teemadel. Nende poliitiliseks ja ideoloogiliseks kasvatamiseks hakkas ENKL korraldama erinevaid kursusi, loenguõhtuid ja konsultatsioone, kus räägiti nõukogude kirjandusele iseloomulikest teemadest ja žanritest ning õpetati ühtlasi vene keelt ja nõukogude kirjanduse ajalugu.

Algajate kirjanike seksioon otsustati ENKL-i juurde luua 1946. aasta novembris toimunud Eesti NSV kirjanike I kongressil.²⁰ Nii võib kongressi resolutsioonist muu hulgas lugeda, et tarvis on „hoolitseda igati noorte kirjanduslike talentide avastamise ja kasvatamise eest ja anda neile abi nende loomingulises töös. Selleks [tuleb] luua EN Kirjanike Liidu juurde algajate kirjanike grupp.“²¹ Tegemist on esimese otsusega, milles käsitleti just noorte autoritega tehtavat tööd.

Algajate kirjanike grupi juhtimiseks loodi ENKL-i juurde noortetöö büroo, millesse kuulusid Juhan Smuul (kuni 1954. aastani Schmuul), August Alle, Ralf Parve ja Aadu Hint. Seksiooni sekretäriks sai Smuul, kes oli toona ka ise veel üsna noor, 24-aastane.²²

Algajate kirjanike seksioon tegutses ENKL-i juures 1949. aasta kevadeni. Kahe tegutsemisaasta jooksul olid seksiooniga seotud kümned alustavad kirjanikud, kellele pakuti võimalust osaleda ideoloogilise sisuga poliitilistel loengutel ning kellele ENKL-i konsultandid pakkusid omapoolset abi käsikirjade parandamisel ja trükivalmis seadmisel.

ENKL-i juhatuse ja algorganisatsiooni dokumentidest nähtub, et noortetööga seonduvad küsimused olid aktuaalsed läbi kogu algajate autorite seksiooni tegutsemisperioodi, nende üle arutleti koosolekutel pidevalt.²³ Peaaegu igas aruandes korraldi probleeme, mis noorte kirjanduslikku arenemist pärsivad: vähesed ideoloogiaalased teadmised, ENKL-i ebapiisav abi noortele ning noorte endi passiivsus ja vähene entusiasm areneda. ENKL-i juhatuse suutmatust noortele abi pakkuda kritiseeriti ka ajakirjanduses.²⁴

Algajate kirjanike seksioonile lisaks tegutses kirjanduslike kogemustega noori koondav rühm 1947. aastast ka ajakirja Looming juures. Tegu oli kirjanike hulgas hinnatud väljaandega, nii et oma tööde Loomingus avaldamist pidasid tähtsaks nii noored kui ka vanemad autorid. Peamine erinevus ENKL-i algajate autorite seksiooniga võrreldes seisnes käsikirjadega tehtavas töös: Loomingu noorterühmas arutlesid noored autorid käsikirjade üle esialgu omavahel, analüüsid ja parandasid isekeskis üksteise töid, ning vanemad kirjanikud ja toimetajad sekkusid alles siis, kui käsikirja autor oli soovitatud parandused sisse viinud.²⁵ Noorte arutlusi juhatas Loomingu toimetuse liige Osvald Tooming.²⁶

Loomingu juurde koondatud algajate autorite rühm osutus noorte seas väga populaarseks ning selle liikmeskond laienes hoogsalt. Kirjanduslike kogemustega noorte kõrvale lisandus üha enam ka vähema ettevalmistusega kirjandushuvilisi, nii et abi pakkumine kõigile soovijatele hakkas Loomingu toimetusele ajapikku üle jõu käima. Seetõttu otsustati 1947. aasta detsembris Loomingu toimetuse juures tegutsenud rühm ENKL-i juurde üle viia.²⁷ Vormiliselt kuulus see sestpeale ENKL-i algajate kirjanike seksiooni juurde, et arvukat noorte seltskonda oleks lihtsam organiseerida, kuid rühma töövorm jäi üldjoontes

²⁰ T. Karjahärm, V. Sirk. Kohanemine ja vastupanu, lk 638–639.

²¹ Esimese eesti nõukogude kirjanike kongressi resolutsioon. – Looming 1947, nr 1–2, lk 113.

²² RA, ERA.1.10.2, l. 4, Eesti Nõukogude Kirjanike Liit pärast ÜK(b)P KK määrusi ideoloogilise töö kohta.

²³ RA, ERA.R-1765.1.23a; RA, ERA.R-1765.1.36b, ENKL-i juhatuse koosolekute protokollid 1948.–1949.a.

²⁴ Vt nt Seljaga noorte autorite poole. – Noorte Hää, 7.04.1949, nr 81, lk 2–3.

²⁵ RA, ERA.R-1765.1.36b, l. 10, ENKL-i juhatuse koosoleku protokoll, 4.02.1949.

²⁶ RA, ERAF.1.11a.6, l. 1, Loomingu toimetuse organisatsiooniline töö 1948. aastal, 25.02.1949.

²⁷ RA, ERA.R-1765.1.36b, l. 10, ENKL-i juhatuse koosoleku protokoll, 4.02.1949.

Manivald Kesamaa (1921–1985) oli 1950. aastal Eesti Nõukogude Kirjanike Liidu liikmeks saades vaid 29-aastane. 1949. aastal kuulus ta NAK-i organiseerivasse komiteesse, NAK-i esimesel koosolekul valiti ta koondise esimehe asetäitjaks. RA, EFA.349.0.79341

vanemate autorite passiivsusest: kui viimastelt ei laekunud toimetusele piisavalt kaastöid, said algajad autorid võimaluse ajakirjas oma kirjutisi avaldada.³⁰

Noorte autorite koondise asutamine

1949. aasta aprilliks oli ENKL-i juhatusel kujunenud kindel arusaam, et noortetöö peab olema varasemast rohkem organiseeritud. Veidi enam kui kaks aastat tegutsenud algajate kirjanike seksioon oli küll andekad noored ENKL-i juurde koondanud, kuid uut kirjanike põlvkonda polnud suudetud selle ajaga kasvatada. Et noorte kasvatustööle süsteemsemalt läheneda ja kaasata sellesse töösse ka senisest enam vanemaid kirjanikke, otsustati algajate kirjanike seksioon ümber organiseerida. Samuti seati eesmärgiks võtta ENKL-i vastu senisest enam andekaid noori autoreid.³¹

Algajate autorite küsimust arutati 25. aprillil toimunud ENKL-i juhatuse koosolekul. Samal päeval kinnitati loodava noorte autorite koondise kodukorra projekt. Viimase järgi kuulusid koondist organiseerivasse komiteesse Ants Saar, Manivald Kesamaa ja Karl Sinijärv. Kirjanikuteed alustavad noored jagati proosa-, luule- ning draamarühma, mis pidid

samaks. Näib, et tegemist oli eelkõige kirjanduslike huvidega noori koondava kirjandusringiga, mille liikmeskond pidevalt muutus. Ilmselt just seetõttu pole seni õnnestunud leida ka rühma töös osalenud noorte nimekirja.

1948. aastal hakkas Loomingu noorterühma tegevus andma ka esimesi nähtavaid tulemusi, kui ajakirja veergudel nägi trükivalgust üha enam noorte kirjutatud töid. Valdavalt domineerisid nende seas olustikukirjeldused, mida peeti nõukoguliku kirjanduse üheks olulisemaks žanriks.²⁸ Lisaks ilmus noorte sulest jutustusi ja kirjanduskriitikat.²⁹ Kuigi ajakirja autorite seas andsid endiselt tooni kogenumad kirjanikud, said nende kõrval oma kirjutisi Loomingus avaldada näiteks Kalju Kangur, Manivald Kesamaa, Endel Nirk, Karl Sinijärv ja Juta Kaidla. Siiski ei saa noorte kirjutatud kaastööde sagenemist Loomingu veergudel seostada pelgalt noorterühma tööga. Paljuski tulenes see hoopis

²⁸ K. Korsen. Uusi autoreid 1948. a. „Loomingus“. – A. Tulik (toim). Võitlev sõna. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus, 1949, lk 280.

²⁹ Samas, lk 290–291.

³⁰ Seljaga noorte autorite poole, lk 3.

³¹ RA, ERA.R-1765.1.40, l. 24–25, ENKL-i juhatuse vastus artiklile „Seljaga noorte autorite poole“, 19.04.1949.

korraldama vastavat žanrit viljelevatele kirjanikele arutluskoosolekuid. Moodustati ka vanematekogu, kuhu kuulusid August Alle (esimees), Debora Vaarandi (luulerühma juht), Paul Rummo (draamarühma juht), Rudolf Sirge (proosarühma juht) ning tavaliiikmetena Mart Raud, Erni Hiir ja August Sang.³² Vanematekogu liikmetel oli ülesanne noortele nende kirjanduslikus tegevuses abiks olla.

NAK-i esimene koosolek toimus sama aasta 14. juunil. Koosolekul valiti koondisele juhatus, kuhu kuulusid Ants Saar (esimees), Karl Sinijärv ja Manivald Kesamaa (esimehe asetäitjad), noorte autorite koguteose „Võitlev sõna“ toimetaja Robert Vaidlo, Luise Vaher (sekretär), Richard Ehrlich (sekretäri abi) ja draamarühma esindaja Kaarel Korsten.³³ Esimesel koosolekul esines Karl Sinijärv aruandega senisest noortega tehtud tööst, tuues suurima puudusena välja, et ENKL ei olnud noori piisavalt abistanud ja toetanud, koosolekuid oli korraldatud juhuslikult ja organisatoorseste küsimustega tegelevaid kirjannikke oli liiga vähe. Küll kiitis ta sektsiooni tööd 1949. aastal ilmunud noorte almanahhi „Võitlev sõna“ koostamises. NAK-i tegevuse põhieesmärgiks pidi Sinijärve sõnul saama koostöö tihendamine ENKL-i liikmetega, et kasvatada noortest uut kirjanike põlvkonda.³⁴ NAK-i põhikirjas sõnastati koondise eesmärk järgmiselt:

Ennekõike koondada kõiki noori, kel on eeldusi kirjanduslikuks tööks, nii Tallinnas kui ka üle kogu vabariigi, ja kindlustada neile igakülgsed võimalused arenemiseks ning edasi jõudmiseks.³⁵

Selleks, et ennast arendada, oli NAK-i liikmetel võimalus taotlelda toetust loomingu- liseks komanderinguks. Tegemist oli üleliiduliselt tunnustatud praktikaga, mille käigus saadeti loomeinimesi n-ö kabinetist välja päris elu vaatlema.³⁶ Selle vaatluse tulemusi pidid nad hiljem veenvalt oma loomingus esitlema. 1949. aastal otsustas ENKL-i juhatus eraldada noorte loomingulisteks komanderinguteks 7000 rubla.³⁷ Nii loodeti lahendada noortele tihti ette heidetud probleemi, et nad „päris elu“ ei tunne: näiteks kollektiviseerimisest kirjutaval autoril oli nüüd võimalik minna mõneks päevaks või nädalaks valitud kolhoosi kohapealse eluga tutvuma ja tulevaseks kirjatöök elulist materjali koguma. Samasuguseid komanderinguid võtsid ette ka vanemad ENKL-i liikmed.

Kuna 1947. aastast kuulusid ENKL-i algajate kirjanike sektsiooni ka seni Loomingu toimetuse juures tegutsenud noored, said neistki 1949. aastal NAK-i liikmed. Uute liikmete vastuvõtmist otsustas koondise juhatus. NAK-i liikmeks kandideerides tuli noorel autoril anda ülevaade oma senisest loomingust, tegevusest ja poliitõppuse tasemest ning juhatus otsustas esitatud aruande põhjal, kas autoril on piisav kirjanduslik anne ning valmidus NAK-i liikme kohuseid täita.³⁸ Samasuguseid loomingulisi aruandeid pidid juhatusel esitama ka juba NAK-i liikmeteks valitud noored, et tõestada sel moel oma aktiivsust ja töötahet.

Noorte autorite koondise osakonnad väljaspool Tallinna

ENKL-i koosolekuil kõneldi ka vajadusest laiendada NAK-i eelkäija, algajate kirjanike sektsiooni tegevust Tallinnast väljapoole, kuid erilised edusammud jäid ses osas saavutamata.

³² RA, ERA.R-1765.1.36b, l. 53, ENKL-i juhatuse koosoleku protokoll, 25.04.1949.

³³ EKM EKLA, f 397, m 115: 2, l. 7–8, NAK-i juhatuse koosoleku protokoll, 14.06.1949.

³⁴ EKM EKLA, f 397, m 115: 2, l. 2, NAK-i peakoosoleku protokoll, 14.06.1949.

³⁵ Loodi noorte autorite koondis Tallinnas. – Sirp ja Vasar, 18.06.1949, nr 25, lk 7.

³⁶ A. Mandel. Eesti kirjanike loomingulised komanderingud stalinismi ajal. – Ajalooline Ajakiri 2011, nr 2, lk 158.

³⁷ RA, ERA.R-1765.1.36b, l. 80, ENKL-i juhatuse koosoleku protokoll, 26.09.1949.

³⁸ EKM EKLA, f 397, m 115: 2, l. 79–85, NAK-i juhatuse koosoleku protokoll, 3.05.1950.

Küll tegutses noorte seksioon alates 1947. aastast ENKL-i Tartu osakonna juures ning Tartu noorte autoritega hoiti sidet tegelikult juba varem. Loodud seksiooni kuulusid peamiselt Tartu Riikliku Ülikooli kirjandusringi liikmed. 1949. aasta kevadel, kui ENKL-i noorte kirjanike seksioon korraldati Tallinnas ümber noorte autorite koondiseks, tehti sama ka Tartus. 24. mail 1949 toimunud koosolekul võeti vastu kodukorra projekt ning moodustati eraldi proosa-, luule- ja kriitikute seksioonid. Ametisse määrati Tartu NAK-i organiseeriv toimekond koosseisus Endel Nirk, Aksel Tamm ja Valeeria Villandi.³⁹

Juunikuisel asutamiskoosolekul valiti Tartu NAK-ile juhatus, kuhu kuulusid Heino Puhvel (esimees), Juhan Peegel (aseesimees), Aksel Tamm (aseesimees töö alal väljaspool Tartut asuvate noortega) ja sekretärina Valeeria Villandi. Proosarühma hakkas juhatama kooliõpetaja Jaan Mitt, luulerühma Oskar Kruus ja kriitkarühma Endel Nirk. Tartu NAK-i juhatusse kuulunud Oskar Kruus on 1964. aastal meenutanud, et Tartus said aktiivselt tegutsenud noored ametlikult NAK-i liikmeteks küll alles 1950. aastal, kuid tegelik töö nendega oli alanud juba varem. Samuti märkis Kruus, et Tartu NAK tegutses Tallinna seksioonist küllaltki iseseisvalt.⁴⁰

Pärnus tegutses 1948. aastast ENKL-i liikmete Kersti Merilaasi ja August Sanga juhitud kirjandusring, mille eesmärk oli koondada sealseid kirjandushuvilisi ja korraldada ühiseid vestlus- ja loenguõhtuid. Üks kirjandusringi ülesandeid oli ka töö algajate autoritega, milleks korraldati kirjandusvõistlusi ja kokkutulekuid, kus arutleti noorte tööde üle, eesmärgiks nende kasvatamine nõukogulikuis vaimus. Kolme kuuga kogunes kirjandusringist osa võtma üle poolesaja huvilise, nende seas ka arvukalt noori.⁴¹ NAK-i loomise järel nimetati August Sang Pärnu noortetöö eestvedajaks.⁴²

Alates 1948. aasta veebruarist tegutses algajate autorite rühm ka Viljandis.⁴³ NAK-i loomise järel nimetati see koondise osakonnaks, mille tööd saadeti ENKL-i esindajana juhitud Mart Raud. Edaspidi plaaniti noorte koondisi luua ka teistesse linnadesse,⁴⁴ kusjuures eriti oluliseks peeti Ida-Viru põlevkivibasseinis elavate autorite koondamist:⁴⁵ loodeti, et tööstuspiirkonnas elavad noored tunnevad kõige paremini nõukogude tegelikkust.

NAK-i kaugem eesmärk oli jõuda kõigi kirjandushuviliste noorteni üle kogu Eesti NSV. Linnadest väljaspool elavate noortega tegelemisel pidid NAK-ile abikäe ulatama Eestimaa Leninliku Kommunistliku Noorsooühingu (ELKNÜ) rajoonikomiteed, mille ülesandeks sai harida kirjandusringide liikmeid poliitiliselt ja ideoloogiliselt ning õpetada neile vene keelt.⁴⁶ Maanoorteni jõudmine kujunes aga keeruliseks ülesandeks ning 1952. aastaks, mil NAK-i tegevus peatati, seda koondisel täita ei õnnestunudki.

Noorte autorite koondise tegevus 1949. aastal

1949. aasta kevadeks oli ENKL saavutanud noortetöö alal mõned seatud eesmärkidest: noored autorid olid koondatud ühtseks koondiseks, toimusid arutluskoosolekud ja kon-

³⁹ Noorte autorite koondise organiseerimisest Tartus. – Sirp ja Vasar, 28.05.1949, nr 22, lk 4.

⁴⁰ EKM EKLA, f 397, m 120 :4, l. 26, Oskar Kruusi vastused tegevuse kohta Tartu noorte autorite koondises, 20.11.1964.

⁴¹ K. Raave. Eeskujulik kirjandusring. – Sirp ja Vasar, 3.03.1948, nr 14, lk 4.

⁴² RA, ERAF.2477.1.24, l. 85, ENKL-i algorganisatsiooni koosoleku protokoll, 31.10.1949.

⁴³ Eesti NSV kultuuriasutuste ajaloo teatmik. V osa. Loomingulised liidud ja ühingud 1940–1970. Tallinn, 1986, lk 33.

⁴⁴ K. Sinijärv. Rohkem tähelepanu uute kirjandustalentide avastamisele ja kasvatamisele. – Sirp ja Vasar, 21.05.1949, nr 21, lk 4.

⁴⁵ RA, ERAF.2477.1.26, l. 40, ENKL-i algorganisatsiooni koosoleku protokoll, 9.02.1951.

⁴⁶ EKM EKLA, f 301, m 10: 38, l. 3, Ülevaade NAK-i tegevusest ELKNÜ KK büroo istungil, 21.09.1951.

sultatsioonid ning noorte autorite tööd ilmusid ajakirjanduslikes väljaannetes. Muret tunti aga jätkuvalt noorte ideoloogilise taseme pärast. Sirbis ja Vasaras kirjutati:

Ei suudeta sagedasti tüüpilist ja olulist eraldada ebaolulisest, näidata uue ja vana võitlust meie linnas ja külas jne. Muidugi on siin suur osa ka tegeliku elu vähesel tundmisel, ollakse vähe kontaktis ülesehitustöö suurprobleemidega. [- - -] Selles pole midagi imestada – kodanliku kirjanduse traditsioonid elavad üksikute teadvuses veel väga tugevatena.⁴⁷

Olukorra parandamiseks oodati panust nii noortelt endilt – loodeti, et nad iseseisvalt ennast ideoloogiliselt harivad – kui ka vanematelt kirjanikelt, keda kohustati pidama noortele ettekandeid ja ideoloogilisi loenguid. Loodeti, et noortele on nõukogude elust kirjutamisel abiks loominguulistelt komandeeringutelt saadud teadmised ja kogemused, kuid selgus, et komandeeringutestki polnud seni suuremat kasu tärganud. Järgnevatel aastatel saigi noorte ideoloogilise taseme tõstmine NAK-i üheks peamiseks ülesandeks.

1949. aasta septembris pidas NAK-i esimees Ants Saar koondise liikmete ees aruandekõne, milles võttis kokku möödunud kuudel tehtu ning pani paika tööplaani edaspidiseks. Koondise edasises töös pidas Saar kõige olulisemaks algajate autorite koguteoste väljaandmist, et viia noorte kirjatöid võimalikult laia lugejaskonnani. Samuti nõudis ta NAK-i proosa-, luule- ja draamarühmalt edaspidi kindlaid tööplaanid, koosolekute korraldamist vähemalt kaks korda kuus ning lisaks igakuiselt kaht koosolekut kõigile koondise liikmetele. Rühmasiseste koosolekute toimumise ja sisu eest pidid vastutama žanrirühmade juhid, üldkoosolekute eest Manivald Kesamaa.⁴⁸

17. oktoobril peetud NAK-i juhatuse koosolekul andis iga rühma juht aru möödunud kuul tehtu kohta. Selgus, et luulerühmas oli sügisperioodil peetud kaks koosolekut, kus arutleti Juta Kaidla ja Vladimir Beekmani uute luuletuste üle. Ka draamarühmas oli koosolekuid korraldatud kahel korral, et arutada Villem Grossi ja Salme Luide käsikirju. Rühma juhi Kaarel Korseni sõnul leidsid mõlemad autorid, et koosolekud olid olnud kasulikud. Proosarühm seevastu oli tulnud kuu aja jooksul kokku vaid ühe korra: arutleti Holger Puki käsikirja üle ja leiti, et tekst on kunstiliselt veel liiga nõrk. Juhatuse koosoleku kokkuvõtteks nõuti kõigilt rühmadelt ja eriti proosarühmalt edaspidi sagedamat koosolekute korraldamist.⁴⁹

Nagu öeldud, oli NAK-i ülesanne pakkuda noortele ka ideoloogilisi ja kirjandusloolisi loenguid 18. oktoobril 1949. aastal pidas NAK-i juhatuse esimees Ants Saar noortele ettekande pealkirjaga „Teema valik“ ning kõneles elualadest ja teemadest, millest oleks lugejate kommunistlikuks kasvatamiseks kõige olulisem kirjutada.⁵⁰ Kõlama jäi mõte, et „teemad olgu rahvalikud ja kajastagu kõige aktuaalsemaid sündmusi“.⁵¹ Ettekandele järgnenud arutelu võtsid sõna mitmed noored autorid, rõhutades vajadust teemadesse sügavuti minna, mida saab teha vaid nendega tugevat sidet tundes ning neid põhjalikult tundma õppides.⁵²

Kuna NAK-i liikmetel oli kohustus koondise töös aktiivselt osaleda, hoidis juhatus nende tegevusel silma peal. Noored, kes ei käinud koosolekutel ja kelle loometöö tulemused jäid tagasihoidlikuks, kustutati liikmete nimekirjast.⁵³

⁴⁷ Tugevdada ideoloogilist tööd noorte autoritega. – Sirp ja Vasar, 21.05.1949, nr 21, lk 1.

⁴⁸ EKM EKLA, f 397, m 115 :2, l. 15–16, NAK-i juhatuse koosoleku protokoll, 6.09.1949.

⁴⁹ EKM EKLA, f 397, m 115: 2, l. 22–23, NAK-i juhatuse koosoleku protokoll, 17.10.1949.

⁵⁰ EKM EKLA, f 397, m 115: 2, l. 25, NAK-i juhatuse koosoleku protokoll, 18.10.1949.

⁵¹ Samas, l. 25.

⁵² Samas, l. 25–26.

⁵³ RA, ERAF:2477.1.24, l. 83, ENKL-i algorganisatsiooni koosoleku protokoll, 31.10.1949.

Oktoobri lõpus andis NAK-i juhatuse esimees Ants Saar ülevaate koondise senisest tööst ENKL-i partei algorganisatsioonile. Ta tõdes, et koostatud tööplaan polnud suudetud täita ning koosolekuid ja seminare oli toimunud loodetust vähem. Ebaõnnestumises süüdistas ta nii NAK-i juhatust, konsultante kui ka vanematekogu. Juhatuse polnud rühmade tööd piisavalt hästi korraldanud, mistõttu oli osavõtt nende koosolekutest väike. ENKL-i konsultantide nõuanded olid noorte sõnul aga liiga pealiskaudsed või olid nende küsimused jäänud hoopis vastusetaks.⁵⁴

Kuid süüst ei olnud Saare sõnul puhtad ka noored ise. Näiteks oli üks luulerühma koosolek ära jäänud põhjusel, et kohale ei ilmunud ühtki sellesse rühma kuulunud noort.⁵⁵ Sellega seoses kutsus kirjanik Osvald Tooming korrale ka vanemaid kirjanikke, kelle passiivsus oli noortele eeskujuks ega innustanud neid NAK-i tööst aktiivsemalt osa võtma.⁵⁶ Mitme koondise liikme haridustaset peeti ebapiisavaks ja sama leiti olevat nende huvi ennast täiendada. Noortelt eeldati, et nad harivad ennast pidevalt nii ideoloogia, poliitika kui ka kirjanduse alal. Selleks innustati neid lugema klassikute teoseid. Vajalikke teadmisi loodeti neile pakkuda ka ENKL-i organiseeritud poliitringis ja NAK-i loengukursustel, ehkki nendegi töö polnud käivitunud piisava intensiivsusega. Kuigi tööplaan nägi ette, et NAK-i liikmetele korraldatakse kaheksaosaline loengutsükkel, kus kõnelevad erinevatel teemadel vanemad kirjanikud, jäi see ellu viimata, sest vanematekogu liikmed olid muude tööülesannetega liigselt üle koormatud.⁵⁷

Palju tähelepanu pöörati 1949. ja 1950. aastal kogumike väljaandmisele, mida NAK-i esimees Ants Saar pidas üheks koondise tegevuse peaesmärgiks. Juba 1948. aastal alustas ENKL-i algajate kirjanike sektsioon noorte almanahhi „Võitlev sõna“ ettevalmistamist. Almanahhi koostajad olid Ilmar Sikemäe, Kaarel Korsen, Karl Sinijärv ja Oskar Kuningas ning vastutav toimetaja Arnold Tulik.⁵⁸ Nende ülesanne oli algajate autorite kirjatööd kokku koguda ja neist parimad almanahhi tarbeks välja valida. 1948. aastal almanahhi siiski üllitada ei õnnestunud, sest ENKL-ile ei olnud laekunud selleks ajaks piisavalt kirjatöid.

Ehkki 1949. aasta maikuuks oli avaldatavat materjali kogunenud juba piisavalt – 661 lehekülge –, tõdes riikliku kirjastuse Ilukirjandus ja Kunst peatoimetaja Paul Rummo, et kirjastuse plaanis ega reservplaanis noorte almanahhi „Võitlev sõna“ avaldamiseks ruumi pole. Rummo sõnul tulnuks almanahhi avaldamine sama aasta jooksul kõne alla vaid juhul, kui selle mahtu poole võrra vähendada. ENKL-i juhatuse otsusel kärbitigi olemasolevat materjali nõrgemate ja juba varem ilmunud tööde arvelt⁵⁹ ning esialgsetest takistustest hoolimata sai almanahh 1949. aastal lõpul 296-leheküljelisena ilmuda.

Noorte autorite koondise tegevus 1950. aastal

NAK-i esimene tegevusaasta möödus küllaltki tegusalt, kui arvestada, et avaldati noorte autorite koguteos ning kõigis žanrirühmades oli vähemasti mõned korrad koos käidud. NAK-i juhatuse 1950. aasta esimesel koosolekul arutati valdavalt samu probleeme mis eelmisel aastal ja neile pakutud lahendusedki olid üsna samasugused. Nagu varem, räägiti nüüdki noorte vähesest aktiivsusest. Põhjalikumalt võeti sel korral ette aga ENKL-i konsultantide tegevus: konsultantide August Alle ja Arnold Tuliku senist tööd peeti ebarahuldavaks. Tulikule heideti ette, et ta on jätnud autorite küsimustele vastamata, pole eelnevalt

⁵⁴ Samas, l. 83–84.

⁵⁵ Samas, l. 86.

⁵⁶ Samas, l. 89.

⁵⁷ Samas, l. 84–85.

⁵⁸ RA, ERA.R-1765.1.36b, l. 44, ENKL-i juhatuse koosoleku protokoll, 18.04.1949.

⁵⁹ RA, ERA.R-1765.1.36b, l. 62, ENKL-i juhatuse koosoleku protokoll, 23.05.1949.

kokku lepitud konsultatsiooniegedel kohale ilmunud, ei paku kuigi sageli konsultatsioone Tallinnast väljaspool. Etteheidetele vastas Tulik, et tegeleb pidevalt nii konsultatsioonide andmise kui ka käsikirjade lugemisega, ent kahe konsultandi jaoks on tööd lihtsalt liiga palju.⁶⁰

Samal koosolekul anti Manivald Kesamaale, kes vastutas varem kõiki NAK-i liikmeid koondavate koosolekute toimumise eest, ülesanne juhtida edaspidi Tallinnas tegutsenud rühmade tööd. Sekretär Luise Vaher pidi korraldama kirj vahetust väljaspool Tallinna elavate autoritega. Robert Vaidlolt nõuti aga uue noorte almanahhi projekti koostamist.⁶¹

Paar kuud hiljem andis NAK-i juhatuse esimees Ants Saar juhatuse koosolekul järjekordse ülevaate koondise tööst, maalides sedakorda eriti sünge pildi „varjusurmas koondisest“.⁶² Saare hinnangul oli juhatuse töö olnud halb ja puudus omavaheline efektiivne tööjaotus. Rühmade juhtidena polnud Kesamaa, Sinijärv, Korsen ja Ehrlich olnud piisavalt aktiivsed, sekretär Vaher oli jätnud oma ülesanded täitmata ning Vaidlo polnud almanahhi jaoks piisaval hulgal kaastöid otsinud.⁶³

Samal koosolekul otsustas juhatuse Ants Saare palvel talle endale ajutiselt vähem ülesandeid anda, et ta saaks keskenduda oma põhitööle ja õpingutele. Nimelt õppis Saar NLKP Keskkomitee juures asuvas Kõrgemas Parteikoolis ning töötas ajalehe Stalinlik Noorus toimetajana. Rohkem vastutust anti nüüd Kesamaale ja Sinijärvele, koondise sekretäri ja rühmade juhte kohustati aga oma tööülesandeid tõsisemalt võtma.⁶⁴

Kriitiliselt kõneldi koosolekul ka NAK-i vanematekogust, mis polnud seni kordagi kokku tulnud ega noori abistanud. Vanematekogu liikmetest oli pakkunud noortele konsultatsioone vaid August Alle. Vanematekogu loidust põhjendati vanemate kirjanike ülekoormatusega: nad töötasid ENKL-is juhtivatel kohtadel, olid hõivatud oma kirjatöödega ning viibisid loominguliste komanderingute tõttu tihti Tallinnast eemal. Alle pakkus, et vanematekogu tuleks hoopiski likvideerida ning selle asemel võiks ENKL-i juhatuse tublimaid kirjanikke NAK-i juurde appi suunata. Koosolekul otsustati vanematekogu siiski alles jätta ja seda aktiivsemalt tööle rakendada.⁶⁵

Ellen Niit (neiupõlvenimega Hiob) (1928–2016) oli üks neid noori autoreid, kes kuulus NAK-i esimesel tegevusperioodil selle liikmeskonda. Pildil kirjanik Ellen Niit 1960. aastate alguses. RA, EFA.357.0.84976

⁶⁰ EKM EKLA, f 397, m 115: 2, l. 47, NAK-i juhatuse koosoleku protokoll, 31.01.1950.

⁶¹ Samas, l. 48.

⁶² EKM EKLA, f 397, m 115 :2, l. 57, NAK-i juhatuse koosoleku protokoll, 28.03.1950.

⁶³ Samas, l. 57.

⁶⁴ EKM EKLA, f 397, m 115: 2, l. 59, NAK-i juhatuse koosoleku protokoll, 28.03.1950.

⁶⁵ Samas, l. 58–59.

1950. aasta kevadel toimus NAK-i žanrirühmades üsna aktiivne töö. Arutleti mitme noore autori käsikirjade üle ja näiteks proosarühma koosolekutel käis enamasti koos üle kümne osaleja. Aprillis võeti ühel neist koosolekutest ette Valter Seina olukirjeldus „Võidetud tunnid“ ja Richard Ehrlichi jutustus „Novgorodi lähistel“. ⁶⁶ Igale käsikirjale olid määratud aruandjad, kes olid tööga varem tutvunud ja esitasid koosolekul selle kohta omapoolsed kommentaarid. Teksti olid eelnevalt lugenud teisedki koosolekul osalejad, kellel oli samuti võimalik autorile soovitusi esitada. Maarja Undusk on kirjeldanud oma ema Ellen Niidu elu ja loomingut käsitlevas raamatus tollaseid olusid noorte autorite vaatenurgast:

Kui noor inimene osutus luuletajaks ja tuli NAK-i, siis tekkis tal kohe ka kohustus kirjutada ja oma tekste regulaarselt lugeda anda. Igal noorkirjanikul pidi olema konsultant, kes autorit kontrollis ja juhendas. [- - -] Ühesõnaga, kirjutamine polnud sõjajärgsetel aastakümnetel mingi vaba tegevus. ⁶⁷

Samal aastal toimus Moskvas Eesti NSV kunsti ja kirjanduse dekaad, mille eesmärk oli tähistada Eesti NSV 10. aastapäeva ning tutvustada nõukogude eesti kirjandust teistele liiduvabariikidele. Koos vanemate kirjanikega sõitsid Moskvasse ka neli noort autorit – Manivald Kesamaa, Fjodor Einbaum, Valeeria Villandi ja Vladimir Beekman. ⁶⁸ Kirjandusdekaad pälvis toimumise järel hulgaliselt kriitikat. Leiti, et ENKL-i juhatus ja Moskvasse

1950. aastal toimunud Eesti NSV kunsti ja kirjanduse dekaadi eesmärk oli tähistada Eesti NSV 10. aastapäeva ning tutvustada nõukogude eesti kirjandust teistele liiduvabariikidele. Koos vanemate kirjanikega sõitsid Moskvasse ka mõned noored autorid, nagu Manivald Kesamaa, Fjodor Einbaum, Valeeria Villandi ja Vladimir Beekman. Pildil rühm Moskva dekaadile saabunud kirjanikke, vasakult Magnus Mälk (kirjanike liidu juhatuse sekretär), Juhan Smuul, Aira Kaal, Oskar Urgart, Ralf Parve, Eduard Männik ja Debora Vaarandi. RA, EFA.338.0.80516

⁶⁶ EKM EKLA, f 397, m 115: 2, NAK-iga seotud materjalid.

⁶⁷ M. Undusk. Ellen Niit. Heleda mõtte laast. Tallinn: Tammerraamat, 2022, lk 170.

⁶⁸ RA, ERAF.2477.1.26, l. 34, ENKL-i algorganisatsiooni koosoleku protokoll, 9.02.1951.

sõitnud kirjanikud olid seda halvasti ette valmistanud ja see ei täitnud dekaadile seatud ootusi.⁶⁹ Osalt oli puuduliku eeltöö taga kindlasti äsja toimunud EK(b)P Keskkomitee XVIII pleenum, mille järel mitmed aktiivsed kirjanikud ENKL-ist välja heideti ja „kodanlikeks natsionalistideks“ tembeldati.⁷⁰

1950. aasta maikuus võeti NAK-i mitmeid uusi liikmeid: Pärnus Jaak Juha, Arno Ottin, Kalju Reoli, Ilmi Kolla, Kalev Raave, Edgar Spriit (Pärnu osakonna sekretär) ja Benno Palts, Tartus Ardy Liiver, Juhan Peegel, Kalju Kangur, Jaan Toomla, Evi Prink, Harald Lepik ja Oskar Kruus ning Viljandis Arnold Kurve, Leo Semlek ja Väino Suri. Teistest maakondadest esitatud kandidaatide puhul nõuti täiendavat informatsiooni nende senise loometegevuse ja kirjandusliku taseme kohta.⁷¹

Aasta teises pooles pidasid luule- ja proosaseksioon oma arutluskoosolekuid üsna regulaarselt mitu korda kuus. Tööplaanide põhjal saab järelda, et omavahelisi kohtumisi plaaniti nii žanrirühmade siseselt kui ka NAK-i osakondade vahelistena Tallinnas, Tartus, Pärnus ja Viljandis.⁷² Kuna NAK-i üks eesmärke oli kogu Eesti NSV noori autoreid ühendada ja võimaluse korral kokku tuua, korraldati erinevates linnades tegutsenud NAK-i osakondade liikmete vahel aeg-ajalt väiksemaid kokkusaamisi, suuremate ettevõtmistena toimusid vabariiklikud konverentsid, kus eri vanuses kirjanikud said kohtuda ja loomingu üle arutleda. Kokkusaamisi aitasid korraldada nii ENKL-i juhatus kui ELKNÜ Keskkomitee.

1950. aasta oktoobris toimunud ENKL-i ja ELKNÜ KK korraldatud noorte autorite konverents tõi kokku ligemale 150 kirjandushuvilist.⁷³ Päevakavas oli Eesti NSV Kunstide Valitsuse juhataja Max Laossoni ettekanne teemal „ÜK(b)P KK otsustest ideoloogilise töö kohta ja noorte autorite ülesandest“, ettekanded sotsialistlikust realismist ja nõukogude kirjandusest ning arutelu noorte autorite tööde üle. Konverentsi avasõna ja kokkuvõtte tegi ENKL-i esimees August Jakobson.⁷⁴ Põhiline töö tehti konverentsil seksioonides, kus arutati žanrirühmade kaupa noorte autorite töid. Kirjanik Ralf Parve kirjutas konverentsist Loomingusse ka põhjaliku ülevaate.⁷⁵

Konverents andis hea ülevaate noortetöö hetkeolukorrast, millega jäädid üldjoontes rahule. Tõdeti, et seksioonides tehtud töö oli olnud tulus ja noorte kirjanduslik tase paranenud. Siiski tõsteti esile juba varem silma jäänud probleeme: noorte ideoloogilist taset peeti madalaks, nende töödele heideti ette vähest elutundmist ja viimistlematust ning halvaks arvati ka noorte vene keele oskus. Sellegipoolest lõpetas Ralf Parve oma ülevaate lootusrikkalt:

Vaatamata reale puudustele [- -] on meil põhjust olla optimistlikud. Me võime lootusrikkalt vaadata tulevikku, teades, et noored kirjanduslikud jõud arenevad meil praegu hoogsalt ja silmanähtavalt. Ning mida vastutustundelisemalt ja hoolikamalt me neid suuname ja abistame, seda kiirem ja saavutusrohkem on nende areng tõelisteks nõukogude sõnameistriteks [- -].⁷⁶

Kõige edukamaks tunnistati luuleseksiooni konsultatsioonid: tõdeti, et just noored luuletajad on kõige paremini täitnud neile pandud lootusi. Leiti, et ilmunud luuletuste teemad on olnud aktuaalsed, hästi on käsitletud elu kolhoosides ja tehastes ning kom-

⁶⁹ S. Olesk. Aegade lugu, lk 88.

⁷⁰ Samas, 75–76.

⁷¹ EKM EKLA, f 397, m 115: 2, l. 86–88, NAK-i juhatuse otsus, 3.05.1950.

⁷² EKM EKLA, f 397, m 115: 4, l. 5, NAK-i Tallinna osakonna tööplan 30.11.1950–01.01.1951.

⁷³ Ülevaade Eestimaa Leninliku Kommunistliku Noorsooühingu ajaloost. II osa. Tallinn: Eesti Raamat, 1986, lk 137.

⁷⁴ RA, ERA.R-1765.1.54b, l. 19, ENKL-i juhatuse koosoleku protokoll, 09.08.1950.

⁷⁵ R. Parve. Võrsuvad uued kirjanduslikud anded. Märkmeid noorte autorite teise konverentsi puhul. – Looming 1950, nr 11, lk 1369–1370.

⁷⁶ Samas, lk 1374.

munistlike noorte tegevust. Luuletuste kohta jagus ka etteheiteid, kuid seda peamiselt vormilisest küljest – need olnud tihti liigsõnalised, deklaratiivsed ja neis esinenud liiga vähe rahvalikku keelt. Kõige andekamate noorte luuletajatena tõsteti 1950. aasta lõpus esile Manivald Kesamaa, Valeeria Villandi, Vladimir Beekman, Adolf Rammo, Ilmi Kolla, Harald Suislepp ja Juta Kaidla.⁷⁷

1950. aasta lõppu käsitleb kirjanik Ralf Parve oma Loomingus ilmunud ülevaates ka noorte autorite tippajana. NAK-i oli koondunud üle saja noore, nende töid avaldati nii koguteostes kui ka ajakirjanduses. Noortetöö oli Parve hinnangul organiseeritud paremini kui varem ning ka algajate autorite ideoloogiline ja loominguiline tase oli tema sõnul aastaga paranenud.⁷⁸ Ilmselt võib Parvega nõustuda, et noorte autoritega tehtud töö ei olnud ei varem ega hiljem nii intensiivne ja hästi organiseeritud kui sel perioodil. Esines küll vajakajäämisi, aga üldjoontes oli jõutud lähedale sellele, mille nimel 1949. aastal NAK-i luues tegutseda hakati.

Noorte autorite koondise tegevus 1951. ja 1952. aastal ning tegevuse peatumine

NAK-i esimese tööperioodi kahel viimasel aastal selle tegevuses olulisi muutusi ei toimunud. Töötati varasemate põhimõtete järgi – noored pidasid omavahel žanrirühmades arutluskoosolekuid, korraldati ideoloogilisi ja poliitilisi loenguid, konsultandid tegelesid noorte käsikirjade parandamise ja kommenteerimisega. Aeg-ajalt anti NAK-i tegevusest ülevaateid ENKL-i juhatusele, kus võeti informatsioon enamasti lihtsalt teatavaks ja koondise tegevusele suuri nõudmisi ei esitatud. Samas hakkas koondise tegevuse aktiivsus vähehaaval langema.

1951. aasta alguses tegeles NAK muu hulgas informatsiooni kogumisega Eesti NSV erinevates linnades ja piirkondades tegutsevate noorte autorite kohta. Eesti eri piirkondadesse saadeti üleskutsed koostada nimekirjad andekate noorte autorite kohta, kellest võiksid saada NAK-i ja tulevikus ka ENKL-i liikmed.⁷⁹ Samuti hakati pakkuma loominguilisi konsultatsioone ka neile kirjandushuvilistele, kes veel NAK-i liikmete hulka ei kuulunud. Kirjanduslikel katsetajatel oli võimalus saata oma käsikirju NAK-i konsultantidele või sektiioonidele arutamiseks ning neile anti kirja teel võrdlemisi põhjalikku tagasisidet. Selle käigus hinnati, kas käsikiri sobiks pärast mõningast parandamist avaldamiseks või on see lootusetult kehvast tasemega. Tagasisidet andsid noortele teiste seas Vladimir Beekman ja Harald Suislepp⁸⁰ ning ENKL-i juhatuse otsusega määrati NAK-i konsultantideks ka Felix Kotta ja Rudolf Sirge.⁸¹

NAK-i juhatuse oli Tartus, Pärnus ja Viljandis tegutsenud osakondadega pidevas kirjavahetuses ja seetõttu osakondade tegemistega kursis. Osakondadelt oodati tööplaanid ja neile esitati vajaduse korral nõudmisi töö parandamiseks.

21. septembril 1951. aastal andis NAK-i uus esimees Harald Suislepp ELKNÜ KK büroole ülevaate koondise kolme aasta tööst, tuues välja nii senised saavutused kui ka puudused. Ta märkis, et koondise tööst võtab osa 120 noort, kes on peamiselt koondunud Tallinnasse, Tartusse ja Viljandisse loodud osakondade juurde.⁸² Probleemidena tõi ta esile juba varem korduvalt mainitud ENKL-i ebapiisavat tööd noorte ideoloogilisel kasvatami-

⁷⁷ Samas, lk 1370–1371.

⁷⁸ Samas, lk 1369.

⁷⁹ Vt EKM EKLA, f 397, m 115: 3, l. 9, NAK-i sekretäri kirjad, 20.01.1951; EKM EKLA, f 397, m 115: 3, l. 12, NAK-i juhatuse esimehe H. Suislepa kiri H. Saarmannile, 7.02.1951.

⁸⁰ EKM EKLA, f 397, m 115: 3, NAK-i kirjavahetus 6.01.1951–13.12.1951.

⁸¹ RA, ERA.R-1765, 1.73b, l. 3, ENKL-i juhatuse koosoleku protokoll, 24.01.1951.

⁸² EKM EKLA, f 301, m 10: 38, l. 1–2, Ülevaade NAK-i tegevusest ELKNÜ KK büroo istungil, 21.09.1951.

sel, autorite nõrka ideelist ja kunstilist taset, vähest koostööd linnadest väljaspool elavate noorte autoritega ning vanemate kirjanike hoolimatust noorte suhtes.⁸³

Arhiivimaterjalid näitavad, et 1951. aasta lõpuks oli aktiivne noortetöö NAK-is raugenud ning organiseeritud kokkusaamisi jäi järjest harvemaks. Tööplaanid olid küll optimistlikud, sisaldades hulgaliselt loenguid, ettekandeid ja koosolekuid, kuid tegelikkuses jäid need enamasti toimumata.⁸⁴ Seda osalt kehva korralduse, osalt aga noorte endi vähese huvi tõttu. Nii ENKL-i kui ka NAK-i juhatuse, mis vastutasid ideoloogiliste ja kirjanduslike loengute korraldamise eest, ei tegelenud sellega enam piisavalt. Samuti ei paigutatud ressursse NAK-i osakondadesse väljaspool Tallinna. Ilmselt põhjustas vähene organiseeritus omakorda noorte autorite passiivsust ning koosolekutest osavõtjate arv langes üha. NAK-i tippaeg oli möödas ja koondise tegevuse järkjärguline hääbumine päädis selle peatumisega 1952. aastal.

Noorte autorite koondis oli selleks ajaks tegutsenud kolm aastat. Selle aja jooksul oli avaldatud koguteoseid, korraldatud vabariiklikke kokkusaamisi, ilmunud oli hulgaliselt noorte autorite töid ning peetud arvukalt ideoloogilisi loenguid ja koosolekuid erinevates Eesti NSV linnades. Ometi ei olnud NAK-i tegevus andnud tulemusi, mida sellelt oodati. Jätkuvalt peeti kesiseks nii noorte ideoloogilist taset kui ka nende kirjanduslikke oskusi.

NAK-i saatuse otsustas 1. oktoobril 1952. aastal peetud ENKL-i juhatuse koosolek, millel ENKL-i juhatuse sekretär Magnus Mälk andis ülevaate koondise möödunud aasta tegevusest. Järjekordselt tõdeti, et NAK-i töös on esinenud arvukalt puudusi ja selle tegevus pole loodetud tulemusi andnud. Koosolekul mõõndi, et leidis küll üksikuid andekaid noori, kellel oli nii annet kui ka motivatsiooni, et kirjanikuna edasi tegutseda, kuid suur osa NAK-i liikmetest oli koondise tööst eemaldunud. Kuigi optimistlikult ei suhtunud NAK-i tegevusse ka vanemad kirjanikud, Eduard Männik märkis koguni, et „kogu päälesõjajärgsel ajal on töö noortega olnud stiihiline“.⁸⁵ Lisaks tõi Oskar Urgart välja tõsiasja, et ENKL-i põhikiri ei näe ette noorte koondise olemasolu,⁸⁶ mistõttu pole ENKL-il kohustust noortetööd sellisel kujul jätkata. Koosoleku tulemusena otsustati NAK-i tegevus peatada.

NAK-i tegevuse peatamine oli ilmselt juba mõnda aega õhus olnud. Kuna nii noortel kui ka vanematel kirjanikel puudus motivatsioon endisel viisil edasi tegutseda, ei pidanud ENKL vajalikuks koondise tegevust toetada. Noortetöö ENKL-is 1952. aasta 1. oktoobriga siiski ei lõppenud. Oma töid avaldanud noored autorid jätkasid kirjutamist ning püsima jäid tutvused, mis olid vanade ja noorte autorite vahel loodud. Noorte autorite nõustamise tööd jätkas ENKL-is organiseeritud komisjon, mille koosseisu kuulusid Debora Vaarandi, Paul Kuusberg, Tamara Tomberg, Ilmar Sikemäe ja Vladimir Beekman. Lisaks abistati noori avaldamiskõlblikke autoreid ajalehtede ja ajakirjade toimetustes.⁸⁷ NAK-i tegevus taastati 1955. aastal, misjärel tegutses koondis kuni 1990. aastani.

Kokkuvõte

Noorte autorite koondis tegutses oma esimesel tööperioodil kokku veidi üle kolme aasta. Selle aja jooksul korraldati algajatele kirjanikele ideoloogilisi loenguid, peeti arutluskoosolekuid, avaldati noorte autorite koguteos „Võitlev sõna“ ning pakuti noortele loomingulisi

⁸³ Samas, l. 1–2.

⁸⁴ EKM EKLA, f 397, m 115: 2, NAK-iga seotud materjalid.

⁸⁵ RA, ERA.R-1765.1.95b, l. 45, ENKL-i juhatuse koosoleku protokoll, 1.10.1952.

⁸⁶ Samas, l. 46.

⁸⁷ Samas.

PROTOKOLL ¹⁷⁸

111

EN Kirjanike Liidu juhatuses koosoleku kohta 1.10.52.a.

K o o s: O.Urgart, M.Raud, Ed.Männik, M.Mälk, T.Tomberg.

J u u r e s o l i d: A.Vaarandi, D.Vaarandi, K.Lumet, T.Allikas,

P.Rummo, R.Sirge, K.Laas, Grabbe ja Raadio-
komitee 2 esindajat.

P ä e v a k o r d:

1. Tööst noorte autoritega aruandja - M.Mälk
Kaasaruandjad - P.Kuusberg
D.Vaarandi
T.Tomberg
2. Dekaaadi ettevalmistamise küsimus - J.Schmuul
3. Litfondi tööst - V.Korb
O.Urgart
4. Sõjaväe temaatilise kogumiku väljaandmisest
5. Jooksvaid küsimusi.

Mälk: Annab ülevaate viimasel aastal tehtud tööst ja märgib, et töö on halvenenud. Täna tuleb konkreetgelt see küsimus lahendada ja töö noortega keskendada mõnede ajalehtede-ajakirjade toimetuste juurde, loodavatesse kirjandusringidesse Kirjanike Liidu vastava komisjoni juhtimisel. Kindlasti peab olema eriplaan töös noortega.

Kuusberg: Annab ülevaate oma tööst noortega kui konsultant. Tema juures on käinud 26n autorit, kuid midagi head ei ole. Soovitab paari nädalaga jõuda selgusele noorte autorite arvus ja selles mida nad teevad, et siis asuda organisatsioonilisele tööle nendega. On vaja kaasa tõmmata noori osavõtule sektsioonide tööst.

Männik: Kuidas on noorte tööde tase?

Kuusberg: Ormil, Abenil, Tiitsaarel ja veel mõnel on häid asju.

D.Vaarandi: Seni ei ole suutnud välja tuua ühtegi uut nime. Kõik on tuntud nimed: Villandi, Kolla, Kaidla, Rammo. Teised on nõrgad. Lõviosa tööst võtab tegutsemine tõlgetega ja tõlkijatega. Konsultanti on võetud kui mingit Glavliti, kes peab andma loa ilmumiseks ja muusika loomiseks. Kuusbergi

1. oktoobril 1952. aastal toimunud ENKL-i juhatuses koosoleku järel otsustati NAK-i tegevus peatada. Järgnevatel lehekülgedel on toodud kõnealuse koosoleku protokoll. RA, ERA.R-1765.1.95b, l. 44-46 ▶▶▶

ettepanek selgusele jõuda noorte nimede kohta on rakendatav rohkem prosaistide kohta. Luuletajate kohta on ülevaade. Olulisem on kui saaks noori tõmmata osa võtma Kirjanike Liidu üritustest. On vaja luua kontakt maal asuvate kirjandusringidega.

Tomberg: Paljud kellel on ilmunud mõni fõljeton loevad ennast juba kirjanikuks. On tulnud lugeda õige mahukaid asju, kuid need on täiesti algelised. Just need "autorid" võtavad palju aega. On andekaid: L.Kompus, K.Ljubčenko, M.Kurganov, L.Smirnov, Čerodnik N.Pavlova, Šerbakov.

P.Rummo: Tundub, et töö kirjandusringidega muutub ülejõu käivaks, on vaja hoida kontakti toimetustega ja teha tööd andekatega. Kontakti on vaja toimetustest, et nad teataksid oma aktiivi. Otsida ei ole mõtet.

Männik: Kogu päälesõjajärgsel ajal on töö noortega olnud stiihiline. Kirjandusringidega töö ei ole konsultantide asi. Viljandis on mõned andekad noored, kuid nad ei ole saanud viimastel aastatel konsultatsiooni. Tartus on küll tööd tehtud, kuid produktsiooni ei ole. Konsultandid peaksid esitama ettepanekuid kuidas edaspidi tööd organiseerida.

Grabbe: "Noorte Hääle" juures luuakse sel kuul noorte autorite ring kus on kavas läbi viia loenguid, arutlusi jne. Kirjanike Liit peaks meid abistama saatma meile esindajaid.

K.Lumet: Noored läksid ära sellepärast, et nad jäid omapead, vanemad ei võtnud nende koosolekutest osa. Vaida ütleb, et vanad ei salli noori. Vellend samuti on kibestunud kuna ta ei saanud hinnangut orjutustusele. Rõmmelga artikkel ei olnud õige, kes kutsus üles ajalehe veerud sulgeda noortele. Noori sarjatakse liiga rangelt. Konsultantide töö on siis hea, kui ta võib öelda, et need ja need tööd on ilmunud. Alata tuleb sellest, et kutsuda õokku noori ja pidada nendega nõu.

Haab: Töö noortega on päevakorras ka mujal Vabariikides. Tuleb võtta eeskuju mujalt, kuidas on töö korraldatud mujal. Kirjastuses käib

ringi rühm noori kes pakuvad oma asju. Ei ole õige, et noorte töid kohe anda Kirjastuses välja. Enne tuleb need avaldada ajakirjades Almanahh "Estonia" töötab halvasti.

Urgart: Kirjanike Liidu Põhikiri ei näe ette noorte koondise olemasolu, sellepärast ka see likvideerati.

Mälk: teeb ettepaneku: valida komisjon tööks noortega - koosseisus: D.Vaarandi, P.Kuusberg, T.Tomberg, I.Sikemäe, V.Beekman, ning kuni 10. oktoobrini läbi viia nõupidamine ajalehtede-ajakirjade toimetustega kirjanduslike ringide kohta ja kuni 15.okt. välja töötada püaan töö kohta noorte kirjanikega.

Otsus võeti vastu ühel häälel.

konsultatsioone. NAK-i juhatuse esimehed andsid ENKL-i juhatuse koosolekul ülevaateid koondise tööst, milles kajastati nii kordaminekuid kui ka ebaõnnestumisi. Probleemid, millega NAK-i juhatusel tuli tegeleda, jäid koondise esimese tööperioodi vältel üldjoontes samaks.

Koondise tegevuse kõrgajaks võib pidada 1950. aasta lõppu, mil NAK-ile seatud eesmärkidele oli jõutud üsna lähedale. Koosolekud toimusid regulaarselt, noorte kirjatööd ilmusid erinevates väljaannetes ja koguteostes ning NAK-i liikmeskond oli kasvanud nende noorte arvelt, kes tegutsesid väljaspool Tallinna. Samas heideti noortele jätkuvalt ette madalat kirjanduslikku ja ideoloogilist taset, asjatundmatust nõukogude elu kirjeldamisel ning passiivset osavõttu koondise tegevustest. Seega, tööplaan justkui täideti, kuid sisulist arengut ENKL-i ja NAK-i juhtkonna hinnangul ei toimunud.

Kokkuvõtteks võib niisiis öelda, et NAK-i esimesel tööperioodil jäid talle seatud eesmärgid täitmata. Passiivseks jäid nii vanemad kirjanikud, kellelt oodati noortele ideoloogilisi ja poliitilisi loenguid, kui ka noored ise, kes neile korraldatud koosolekul tihtipeale ei osalenud. Kuigi NAK-i liikmesusega kaasnes kohustus koondise tööst aktiivselt osa võtta ja oma teoseid avaldada, jäi see tegelikkuses suuresti formaalseks. Noored said kirjatööga tegeleda omas tempos ning küsida konsultatsiooni või käia loengutel oma soovi kohaselt. Seega ei olnud koondise tööst osavõtmine paljudele neist muude tegemiste kõrval ilmselt esmatähtis.

Siiski ei saa väita, et NAK-i esimese tööperioodi tegevus täiesti ebaõnnestus. Mitmetest aastail 1949–1952 NAK-i liikmete hulka kuulunud noortest kujunesid Eesti kirjandusluku jäänud tunnustatud autorid. Nimetagem neist näiteks Ellen Hiobit (Niit), Oskar Kruusi, Valeeria Villandit, Kalju Kangurit, Vladimir Beekmani, Robert Vaidlot või Egon Rannetit. NAK-i liikmete sulest ilmus luulet, kirjanduskriitikat, jutustusi ja olukirjeldusi ajakirjanduses, eraldi väljaannetes ja koguteostes. Kuigi kõigist koondise liikmetest ei saanud tunnustatud autoreid, said NAK-ist õpetust, kogemusi ja tutvusi paljud noored, kellel oli huvi kirjutamise vastu.